

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 20, Şubat 2018, s. 290-305

Yrd.Doç. Dr. Fatma YAŞAR EKİCİ

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği,
fatmayasarekici@hotmail.com

OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN ÇOCUKLARIN İLETİŞİM BECERİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin değerlendirilmesidir. Bu temel amaç çerçevesinde okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocukların iletişim becerilerinin yaşa, anaokuluna devam süresine, ebeveyn birliktelik durumuna, ailenin gelir düzeyine, anaokulunda bulunma süresine, ailedeki çocuk sayısına ve doğum sırasına göre farklılaşp farklılaşmadığı araştırılmıştır. İlişkisel tarama modelindeki araştırmanın örneklemini 2016-2017 bahar yarıyılında İstanbul ilindeki 6 ilçede yer alan 14 devlet okul öncesi eğitim kurumunda eğitim görmekte olan 5-6 yaş grubu 500 çocuk oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak 'Bilgi Formu' ve '5-6 Yaş Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği' kullanılmıştır. Veriler SPSS 20 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocukların iletişim becerilerinin anaokulunda bulunma süresine, ailedeki çocuk sayısına ve doğum sırasına göre farklılaşmazken yaşa, anaokuluna devam süresine, ebeveyn birliktelik durumuna ve ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Çocuk, İletişim Becerileri

EXAMINATION OF COMMUNICATION SKILLS OF THE CHILDREN WHO ATTEND PRESCHOOL EDUCATION

Abstract

The main aim of this research is to examine communication skills of the children who attend pre-school education. In the frame of this main aim, it was investigated whether the communication skills of 5-6 year-old children who attend pre-school education vary by age, time of attendance to preschool education, marital status of the parents, family income level, duration of stay in kindergarten, number of children in the family and birth order. The relational screening model was used in the research. The research sample consists of 500 children who are 5-6 year-old and attend pre-school education in 14 public preschool education institutions in 6 districts of İstanbul in 2016-2017 academic year. The data collection tools used in the research were "Information Form", "Communication Skills Scale For 5-6 Aged Children". The data collected for the research were analyzed using SPSS 20 program. The results obtained from the research are as follows: The communication skills of 5-6 year-old children who attend pre-school education vary by age, time of attendance to preschool education, marital status of the parents, and family income level; do not vary by duration of stay in kindergarten, number of children in the family and birth order.

Key Words: Preschool Education, Child, Communication Skills

I.GİRİŞ

İnsanoğlunun iletişim süreci daha anne rahmindeyken başlar. Annenin hamilelikte ve doğum sonrasında bebekle kurduğu sağlıklı ve olumlu iletişim; çocukluk, gençlik ve yetişkinlik sürecinin sağlıklı olmasının temel belirleyicisidir. İnsanoğlu, gelişim alanı çok boyutlu bir varlıktır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde çocukla kurulacak sağlıklı iletişim, çocuğun akıl ve ruh sağlığı kadar onun bilişsel, sosyal-duygusal ve dil gelişiminin birleşimi olan iletişim becerilerinin gelişimini de olumlu yönde etkileyecektir.

Çocuğun sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi, gelişebilmesi ve öğrenmeye karşı olumlu tutumlar geliştirebilmesi için nitelikli bilişsel uyarıcıların, zengin dil etkileşimlerinin, olumlu sosyal ve duygusal deneyimlerin çocuğa sunulduğu ve çocuğun bağımsızlığının desteklendiği bir çevrenin yaratılmasına ihtiyaç vardır. Bu ise ancak sağlıklı bir aile ortamı ve nitelikli bir okul öncesi eğitim ile mümkündür (Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı, 2013:12). İletişim becerilerini edinmek bilgi edinmeyi, ilişki kurmayı, tercih belirtmeyi ve bağımsız yaşamayı kolaylaştırır (Webber ve Scheuerman, 2008). Erken çocukluk dönemi ya da okul öncesi dönem olarak adlandırılan evrede, çocuğa iletişim becerilerinin kazandırılmasında okul öncesi eğitimin önemli bir rolü vardır.

Erken çocukluk döneminde iletişim becerileri, ilgili alan yazında farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Önder ve diğerleri (2015b: 357), 5-6 yaş grubu çocuklarının iletişim becerilerini 'aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme' şeklinde dört başlıkta sınıflandırmıştır. Aktif iletişimde bulunma;

çocuğun karşılaştığı kişi veya kişilerle akran gruplarıyla, ailesiyle, öğretmenleriyle ve diğer yabancılarla iletişimi başlatabilmesi, sürdürebilmesi, duygu, düşünce, ihtiyaç ve beklentilerini rahat bir şekilde aktarabilmesi olarak tanımlanabilir. İletişimde diğerlerini dikkate alma; çocuğun duygu, düşünce, ihtiyaç ve beklentilerini ifade ederken ortamda bulunan diğer kişilerin duygu, düşünce, ihtiyaç ve beklentilerini göz önüne aldığını gösterir biçimde iletişimde bulunmasıdır. İletişimde kurallara uyma; çocuğun kişi ya da kişilerle iletişimde bulunurken karşısındaki kişiyi göz teması kurarak dikkatle dinlemesi, konuşma esnasında konuşma sırasına riayet etmesi, konuşurken nezaket sözcüklerini kullanabilmesi gibi iletişim kurallarına uyması olarak tanımlanabilir. Karşısındakine olumlu tepki gösterme ise; çocuğun diğer kişilerin kendisiyle iletişim kurma çaba ve girişimlerine olumlu tepkiler göstermesi olarak tanımlanabilir. Görgülü (2009: 40) ise 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerilerini ‘sözel iletişim becerileri, sözel olmayan iletişim becerileri, iletişim engellerinden kaçınma ve nezaket içerikli iletişim becerileri’ şeklinde sınıflandırmıştır.

Konuyla ilgili alan yazın incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının iletişim becerileri ile ilgili sınırlı sayıda çalışmanın mevcut olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı okul öncesi dönem çocuklarının iletişim becerilerini değerlendirmek üzere ölçek geliştirilmesine yöneliktir (Ergin, 2004; Önder vd., 2015a; Tezel, 2015; Aydın, 2016). Bunun yanında okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olarak; çocukların iletişim becerilerini artırma yöntemleri (Kocaman, 2006), farklı öğrenme etkinliklerinin çocukların iletişim becerileri üzerindeki etkisi (Bardakçı, 2007; Görgülü, 2009), ebeveynlik stillerinin çocukların iletişim becerileri üzerindeki etkisi (Önder vd., 2016) ve iletişim becerileri eğitim programının okul öncesi dönem çocuklarının iletişim becerileri üzerindeki etkisi (Ergin, 2003; Temiz, 2014; Önder vd., 2015b) ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocukların iletişim becerilerinin bu araştırmada ele alınan değişkenlere göre incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede bu araştırmanın temel amacı, ‘okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocukların iletişim becerilerinin değerlendirilmesi’ olarak belirlenmiştir. Bu temel amaç çerçevesinde belirlenen alt amaçlar şu şekildedir:

- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri anaokuluna devam süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri ebeveyn birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri anaokulunda bulunma süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri doğum sırasına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

II.YÖNTEM

Bu kısımda araştırmanın modeli, evreni ve çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerileri değerlendirildiği için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Tarama modelinin bir türü olan ilişkisel tarama modelinde ise; iki ya da daha çok sayıda değişken arasında birlikte değişim varlığı ve/veya derecesi belirlenmeye çalışılır (Karasar, 2012).

2.2.Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırma evrenini İstanbul ilindeki devlet okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 60-72 aylık çocuklar oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise 2016-2017 bahar yarıyılında İstanbul ilindeki 6 ilçede (Avcılar, Beylikdüzü, Esenler, Esenyurt, Küçükçekmece, Fatih) yer alan 14 devlet okul öncesi eğitim kurumunda eğitim görmekte olan, uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 60-72 aylık 500 çocuk oluşturmaktadır. Örnekleme yer alan çocukların özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özelliklerine İlişkin Frekans Yüzde Dağılımları

Çocuğun yaşı	N	%
60-66 ay	232	48.8
67-72 ay	243	51.2
Çocuğun anaokuluna devam süresi	N	%
1 yıl	170	35.3
2 yıl	180	37.4
3 yıl	77	16.0
6 ay	54	11.2
Ebeveyn birliktelik durumu	N	%
Birlikte	456	92.3
Birlikte değil	38	7.7
Ailenin gelir düzeyi	N	%
Düşük	34	7.3
Orta	385	82.3
Yüksek	49	10.5
Çocuğun anaokulunda bulunma süresi	N	%
Yarım gün	279	78.4
Tam gün	77	21.6
Ailedeki çocuk sayısı	N	%
1	148	30.8
2	270	56.3

	N	%
3	62	12.9
Çocuğun doğum sırası	N	%
İlk çocuk	276	56.2
İkinci çocuk	172	35.0
Son çocuk	43	8.8

Tablo 1’de görüldüğü üzere örnekleme yer alan çocukların %48.8’i (232) 60-66 aylık; %51.2’si (243) ise 67-72 aylıktır. Çocukların %35.3’ü (170) 1 yıldır, %37.4’ü (180) 2 yıldır, %16’sı (77) 3 yıldır ve %11.2’si (54) 6 aydır anaokuluna devam etmektedir. Çocukların %92.3’ünün (456) ebeveynleri birlikte ve evli iken %7.7’sinin (38) ebeveynleri birlikte değildir. Çocukların ailelerinin gelir düzeyi incelendiğinde %7.3’ünün (34) düşük gelirli, %82.3’ünün (385) orta gelirli, %10.5’inin (49) yüksek gelirli olduğu görülmektedir. Çocukların %78.4’ü (279) yarım gün, %21.6’sı (77) tam gün anaokulunda bulunmaktadır. Ailedeki çocuk sayısına bakıldığında; %30.8’inin (148) tek çocuğa, %56.3’ünün (270) 2 çocuğa, %12.9’unun (62) 3 çocuğa sahip olduğu görülmektedir. Çocukların doğum sıralarına bakıldığında; %56.2’sinin (276) ilk çocuk, %35’inin (172) ikinci çocuk, %8.8’inin (43) son çocuk olduğu görülmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; Bilgi Formu ve İletişim Becerileri Ölçeği’dir.

Bilgi Formu: Araştırmada örneklemin ‘yaş, anaokuluna devam süresi, ebeveyn birliktelik durumu, aile gelir düzeyi, anaokulunda bulunma süresi, ailedeki çocuk sayısı, doğum sırası’na ilişkin bilgilerini elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından yapılandırılmış olarak hazırlanmıştır.

5-6 Yaş Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği: Ölçek Önder ve diğerleri (2015a) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 46 maddeden oluşmaktadır ve “Her zaman (5), genellikle (4), bazen (3), nadiren (2), hiçbir zaman (1)” şeklinde 5’li likert tipindedir. Ölçek 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; Aktif İletişimde Bulunma (15 madde), İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma (13 madde), Kurallara Uyuma (16 madde), Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme (2 madde)’dir.

Ölçek puanlanırken her bir alt boyuttan elde edilen puanın ortalaması alınmaktadır. Ölçekten toplam puan alınabilmekte ve genel iletişim becerileri puanı hesaplanabilmektedir. Ters puanlanan madde yoktur. Ölçeğin geçerlik güvenilirlik çalışmaları Önder ve diğerleri (2015a) tarafından yapılmıştır. Buna göre elde edilen Cronbach Alpha değerleri; ölçek genelinde .98, Aktif İletişimde Bulunma alt boyutunda .98, İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutunda .97, İletişimde Kurallara Uyuma alt boyutunda .97 ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutunda .87 olarak hesaplanmıştır. Madde toplam analizi sonuçlarına göre tüm boyutların korelasyon değerleri 0.01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu değerler dikkate alındığında ölçek, 5-6 yaş grubu çocuklarının iletişim becerilerinin ölçülerek değerlendirilmesi ve izlenmesinde, çocukların iletişim becerilerindeki eksikliklerin tespit edilmesinde geçerli ve güvenilir bir araç olarak kabul edilebilir (Önder vd., 2015a: 9-11).

2.4.Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin veriler toplanmadan önce ölçeğin kullanım izni alınmıştır. Kullanım izni alındıktan sonra veriler, 2016-2017 bahar yarıyılında örnekleme dahil edilen 14 devlet okul öncesi eğitim kurumunun 5-6 yaş sınıflarında eğitim veren okul öncesi öğretmenlerinin yardımıyla toplanmıştır. Her bir okul öncesi eğitim kurumuna gidilmiş, kurum yetkililerinden izin alınmış ve Bilgi Formu ile İletişim Becerileri Ölçeği, gönüllülük esasına bağlı olarak 5-6 yaş sınıftaki her bir öğrenci için okul öncesi öğretmenleri tarafından doldurulmuştur. Doldurulan veri toplama araçları araştırmacı tarafından geri toplanmıştır.

2.5.Verilerin Çözümlemesi

Araştırma için toplanan veriler SPSS 20 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde; öncelikle dağılımın normalliği Kolmogorov Smirnov Testi ve Shapiro-Wilk Testi ile test edilmiştir. Bu testler sonucunda dağılımın normal olmadığı saptanmıştır. Bu nedenle verilerin analizinde non-parametrik testler kullanılmıştır. Anaokuluna devam eden 5-6 yaş çocuklarının iletişim becerilerinin yaşa, anaokuluna devam süresine, ebeveyn birliktelik durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Mann Whitney U Testi; anaokuluna devam süresine, ailedeki çocuk sayısına, doğum sırasına ve gelir düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır.

III. BULGULAR

Bu kısımda, araştırmadan elde edilen bulgular, alt amaçlar çerçevesinde tablolar halinde sunulmuştur.

3.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Birinci alt amaca ilişkin bulgular Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Çocukların İletişim Becerilerinin Yaşa Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
İletişim Becerileri Ölçeği Genel	60-66 ay	232	227,80	52849,00	25821,000	-1,583	.113
	67-72 ay	243	247,74	60201,00			
Aktif İletişimde Bulunma	60-66 ay	232	230,93	53575,50	26547,500	-1,098	,272
	67-72 ay	243	244,75	59474,50			
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	60-66 ay	232	226,01	52433,50	25405,500	-1,862	,063
	67-72 ay	243	249,45	60616,50			
İletişimde Kurallara Uyma	60-66 ay	232	223,58	51870,50	24842,500	-2,239	,025*
	67-72 ay	243	251,77	61179,50			
Karşısındakine	60-66 ay	232	223,46	51842,00	24814,000	-2,311	,021*

Olumlu Tepki Gösterme	67-72 ay	243	251,88	61208,00

*p<.05

Tablo 2 incelendiğinde görülmektedir ki yaşa göre çocukların İletişim Becerileri Ölçeği genelinden (U=25821.000; p>.05), Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan (U=26547.500; p>.05), İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan (U=25405.500; p>.05) aldıkları puanlarda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Bundan farklı olarak; yaşa göre çocukların İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan (U=24842.000; p<.05) ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan (U=24814.000; p<.05) aldıkları puanlarda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Buna göre sıra ortalamalarına bakıldığında; 67-72 aylık çocukların (sıra ort.=251.77) 60-66 aylık çocuklara (sıra ort.=223.58) göre İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. 67-72 aylık çocukların (sıra ort.=251.88) 60-66 aylık çocuklara (sıra ort.=223.46) göre Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

3.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin anaokuluna devam süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. İkinci alt amaca ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Çocukların İletişim Becerilerinin Anaokuluna Devam Süresine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçek	Anaokuluna devam süresi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
İletişim Becerileri Ölçeği Geneli	(1) 1 yıl	170	221,64	3	13,630	.003*	1-3 2-3 3-4
	(2) 2 yıl	180	248,46				
	(3) 3 yıl	77	285,19				
	(4) 6 ay	54	214,08				
Aktif İletişimde Bulunma	(1) 1 yıl	170	224,37	3	10,356	.016*	1-3 3-4
	(2) 2 yıl	180	249,96				
	(3) 3 yıl	77	276,36				
	(4) 6 ay	54	213,06				
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	(1) 1 yıl	170	227,67	3	6,624	.085	---
	(2) 2 yıl	180	248,23				
	(3) 3 yıl	77	269,20				
	(4) 6 ay	54	218,66				
İletişimde Kurallara Uyma	(1) 1 yıl	170	217,01	3	15,320	.002*	1-2 1-3 2-3 3-4
	(2) 2 yıl	180	248,46				
	(3) 3 yıl	77	288,33				
	(4) 6 ay	54	224,18				
Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme	(1) 1 yıl	170	231,69	3	5,640	.131	---
	(2) 2 yıl	180	245,82				
	(3) 3 yıl	77	267,31				
	(4) 6 ay	54	216,70				

*p<.05

Tablo 3 incelendiğinde görülmektedir ki anaokuluna devam süresine göre çocukların İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ($X^2=6.627$; $p>.05$) ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan ($X^2=5.640$; $p>.05$) aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Bundan farklı olarak anaokuluna devam süresine göre çocukların İletişim becerileri Ölçeği genelinden ($X^2=13.630$; $p<.05$), Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan ($X^2=10.356$; $p<.05$) ve İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan ($X^2=15.320$; $p<.05$) aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Bu işlemin ardından anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Buna göre; Anaokuluna devam süresi 3 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 6 ay, 1 yıl ve 2 yıl olan çocuklara göre İletişim Becerileri Ölçeği genelinden daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Anaokuluna devam süresi 3 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 6 ay ve 1 yıl olan çocuklara göre Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Anaokuluna devam süresi 3 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 6 ay ve 1 yıl ve 2 yıl olan çocuklara göre İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Anaokuluna devam süresi 2 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 1 yıl olan çocuklara göre Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

3.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin ebeveyn birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Üçüncü alt amaca ilişkin bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Çocukların İletişim Becerilerinin Ebeveyn Birliktelik Durumuna Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Ebeveyn birliktelik durumu	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
İletişim Becerileri Ölçeği Genel	Birlikte	456	252,25	115026,50	6497,500	-2,563	.010*
	Birlikte değil	38	190,49	7238,50			
Aktif İletişimde Bulunma	Birlikte	456	250,98	114445,00	7079,000	-1,876	.061
	Birlikte değil	38	205,79	7820,00			
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	Birlikte	456	251,38	114630,00	6894,000	-2,095	.036*
	Birlikte değil	38	200,92	7635,00			
İletişimde Kurallara Uyma	Birlikte	456	253,10	115414,50	6109,500	-3,023	.002*
	Birlikte değil	38	180,28	6850,50			
Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme	Birlikte	456	249,87	113940,00	7584,000	-1,307	.191
	Birlikte değil	38	219,08	8325,00			

* $p<.05$

Tablo 4 incelendiğinde görülmektedir ki ebeveyn birliktelik durumuna göre çocukların Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan ($U=7079.000$; $p>.05$) ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gö-

terme alt boyutundan ($U=7584.000$; $p>.05$) aldıkları puanlarda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Bundan farklı olarak; ebeveyn birliktelik durumuna göre çocukların İletişim Becerileri Ölçeği genelinden ($U=6497.500$; $p<.05$), İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ($U=6894.000$; $p<.05$) ve İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan ($U=7584.000$; $p<.05$) aldıkları puanlarda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Buna göre sıra ortalamalarına bakıldığında; Ebeveyni birlikte olan çocukların (sıra ort.=252.25) ebeveyni birlikte olmayan çocuklara (sıra ort.=190.49) göre İletişim Becerileri Ölçeği genelinden daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Ebeveyni birlikte olan çocukların (sıra ort.=251.38) ebeveyni birlikte olmayan çocuklara (sıra ort.=200.92) göre Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Ebeveyni birlikte olan çocukların (sıra ort.=253.10) ebeveyni birlikte olmayan çocuklara (sıra ort.=180.28) göre İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

3.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Dördüncü alt amaca ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Çocukların İletişim Becerilerinin Ailenin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçek	Ailenin gelir düzeyi	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p	Anlamlı fark
İletişim Becerileri Ölçeği Geneli	(1) düşük	34	151,22	3	14,951	.001*	1-2 1-3
	(2) orta	385	238,65				
	(3) yüksek	49	259,64				
Aktif İletişimde Bulunma	(1) düşük	34	147,85	3	15,700	.000*	1-2 1-3
	(2) orta	385	239,45				
	(3) yüksek	49	255,77				
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	(1) düşük	34	173,75	3	9,462	.009*	1-2 1-3
	(2) orta	385	235,94				
	(3) yüksek	49	265,33				
İletişimde Kurallara Uyma	(1) düşük	34	167,26	3	9,483	.009*	1-2 1-3
	(2) orta	385	238,29				
	(3) yüksek	49	251,41				
Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme	(1) düşük	34	194,63	3	3,360	.186	---
	(2) orta	385	237,31				
	(3) yüksek	49	240,11				

* $p<.05$

Tablo 3 incelendiğinde görülmektedir ki ailenin gelir düzeyine göre çocukların Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan ($X^2=3.360$; $p>.05$) aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

Bundan farklı olarak ailenin gelir düzeyine göre çocukların İletişim Becerileri Ölçeği genelinden ($X^2=14.951$; $p<.05$), Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan ($X^2=15.700$; $p<.05$) İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ($X^2=9.462$; $p<.05$) ve İletişimde Kurallara Uyma

alt boyutundan ($X^2=9.483$; $p<.05$) aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Bu işlemin ardından anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere Mann Whitney U Testi yapılmıştır. Buna göre; Ailesinin gelir düzeyi orta ve yüksek olan çocukların, ailesinin gelir düzeyi düşük olan çocuklara göre İletişim Becerileri Ölçeği genelinden, Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan, İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ve İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

3.5. Beşinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin anaokulunda bulunma süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Beşinci alt amaca ilişkin bulgular Tablo 6’te sunulmuştur.

Tablo 6. Çocukların İletişim Becerilerinin Anaokulunda Bulunma Süresine Göre Farklılaşıp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney U Testi Sonuçları

Ölçek	Anaokulunda bulunma süresi	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
İletişim Becerileri Ölçeği Genel	Yarın gün	279	177,79	49603,00	10543,000	-,248	.804
	Tam gün	77	181,08	13943,00			
Aktif İletişimde Bulunma	Yarın gün	279	178,46	49789,00	10729,000	-,016	.988
	Tam gün	77	178,66	13757,00			
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	Yarın gün	279	178,13	49697,00	10637,000	-,131	.896
	Tam gün	77	179,86	13849,00			
İletişimde Kurallara Uyma	Yarın gün	279	177,35	49481,50	10421,500	-,401	,689
	Tam gün	77	182,66	14064,50			
Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme	Yarın gün	279	177,43	49502,00	10442,000	-,384	.701
	Tam gün	77	182,39	14044,00			

Tablo 6 incelendiğinde görülmektedir ki anaokulunda bulunma süresine göre çocukların İletişim Becerileri Ölçeği genelinden ($U=10543.000$; $p>.05$), Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan ($U=10729.000$; $p>.05$), İletişimde diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ($U=10637$; $p>.05$), İletişimde Kurallara Uyma alt boyutundan ($U=10421.000$; $p>.05$) ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan ($U=10442.000$; $p>.05$) aldıkları puanlarda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

3.6. Altıncı Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Altıncı alt amaca ilişkin bulgular Tablo 7’te sunulmuştur.

Tablo 7. Çocukların İletişim Becerilerinin Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçek	Ailedeki çocuk sayısı	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İletişim Becerileri Ölçeği Geneli	1	148	247,31	2	,604	.739
	2	270	238,55			
	3	62	232,73			
Aktif İletişimde Bulunma	1	148	248,64	2	,739	.691
	2	270	237,00			
	3	62	236,30			
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	1	148	240,36	2	,064	.969
	2	270	239,64			
	3	62	244,56			
İletişimde Kurallara Uyma	1	148	241,01	2	,980	.613
	2	270	243,88			
	3	62	224,58			
Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme	1	148	230,26	2	1,488	.475
	2	270	246,89			
	3	62	237,09			

Tablo 7 incelendiğinde görülmektedir ki ailedeki çocuk sayısına göre çocukların İletişim becerileri Ölçeği genelinden ($X^2=.604$; $p>.05$), aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan ($X^2=.739$; $p>.05$), İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ($X^2=.064$; $p>.05$) ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan ($X^2=1.488$; $p>.05$) aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

3.7. Yedinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt amacı okul öncesi eğitime devam eden çocukların iletişim becerilerinin doğum sırasına göre anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeye yöneliktir. Yedinci alt amaca ilişkin bulgular Tablo 8’te sunulmuştur.

Tablo 8. Çocukların İletişim Becerilerinin Doğum Sırasına Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Kruskal Wallis H Testi Sonuçları

Ölçek	Doğum sırası	N	Sıra Ort.	sd	X ²	p
İletişim Becerileri Ölçeği Geneli	İlk çocuk	276	255,41	2	3,771	.152
	İkinci çocuk	172	238,76			
	Son çocuk	43	214,57			
Aktif İletişimde Bulunma	İlk çocuk	276	256,69	2	4,294	.117
	İkinci çocuk	172	236,35			
	Son çocuk	43	215,97			
İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma	İlk çocuk	276	251,61	2	2,093	.351
	İkinci çocuk	172	243,90			
	Son çocuk	43	218,44			
İletişimde Kurallara Uyma	İlk çocuk	276	253,74	2	3,308	.191
	İkinci çocuk	172	241,84			
	Son çocuk	43	212,94			
Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme	İlk çocuk	276	246,44	2	3,774	.152
	İkinci çocuk	172	254,61			
	Son çocuk	43	208,76			

Tablo 8 incelendiğinde görülmektedir ki doğum sırasına göre çocukların İletişim becerileri Ölçeği genelinden ($X^2=3.771$; $p>.05$), Aktif İletişimde Bulunma alt boyutundan ($X^2=4.294$; $p>.05$), İletişimde Diğerlerini Dikkate Alma alt boyutundan ($X^2=2.093$; $p>.05$) ve Karşısındakine Olumlu Tepki Gösterme alt boyutundan ($X^2=3.774$; $p>.05$) aldıkları puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır.

IV. SONUÇ TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Araştırmada ulaşılan sonuçlar şöyledir:

Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının ‘genel iletişim becerileri, aktif iletişimde bulunma ve iletişimde diğerlerini dikkate alma becerileri’ yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken, ‘iletişimde kurallara uyma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri’ yaşa göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre; 67-72 aylık çocukların iletişimde kurallara uyma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri, 60-66 aylık çocuklara göre daha yüksektir. Önder, Balaban-Dağal ve Şallı (2016) yaptıkları araştırmada bu araştırma bulgusundan farklı olarak 60-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarının iletişim beceri düzeylerinin yaşa göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Araştırma sonuçlarındaki bu farklılık, örneklem gruplarının farklılığından kaynaklanıyor olabilir.

Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının ‘iletişimde diğerlerini dikkate alma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri’ anaokuluna devam süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken, ‘genel iletişim becerileri, aktif iletişimde bulunma ve iletişimde kurallara uyma becerileri’ anaokuluna devam süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre; anaokuluna devam süresi 3 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 6 ay, 1 yıl ve 2 yıl olan çocuklara göre genel iletişim becerileri ve iletişimde kurallara uyma becerileri daha yüksektir. Anaokuluna devam süresi 3 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 6 ay ve 1 yıl olan çocuklara göre aktif iletişimde bulunma becerileri daha yüksektir. Anaokuluna devam süresi 2 yıl olan çocukların, anaokuluna devam süresi 1 yıl olan çocuklara göre aktif iletişimde bulunma becerileri daha yüksektir. Bu durum, okul öncesi eğitim almanın çocukların iletişim becerileri üzerindeki olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. Bu olumlu etkide okul öncesi öğretmenlerinin sahip olduğu iletişim becerilerinin de önemli bir etkisi vardır. Bu nedenle okul öncesi öğretmenlerine, iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler verilmelidir. Nitekim, Yaşar-Ekici, Günhan ve Anılan’ın (2017) araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin iletişim becerilerini incelemek üzere yaptıkları araştırmada iletişim becerileriyle ilgili eğitim alan okul öncesi öğretmenlerinin iletişim becerilerinin, iletişim becerileriyle ilgili eğitim almamış olan okul öncesi öğretmenlerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının ‘aktif iletişimde bulunma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri’ ebeveyn birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmazken, ‘genel iletişim becerileri, iletişimde diğerlerini dikkate alma ve iletişimde kurallara uyma becerileri’ ebeveyn birliktelik durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre; ebeveyni evli ve birlikte olan çocukların genel iletişim becerileri, iletişimde diğerlerini dikkate alma ve iletişimde kurallara uyma becerileri, ebeveyni birlikte olmayan çocuklara göre daha yüksektir. Ebeveynin birlikte olmama durumu, çocukların iletişim becerilerini olduğu kadar diğer gelişim alanlarını da olumsuz etkilemektedir. Ebeveynin birlikte olmama durumu

‘ölüm ve boşanma’ olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ebeveynlerden birinin ölümünün çocuklar üzerindeki en önemli olumsuz etkisi çocuğun bırakılma, terk edilme, sevilme gibi duygusal konularda eksiklik yaşaması ve bu yönde kaygılar taşımasıdır (Yavuzer, 2008). Çocuklar açısından ebeveyn kaybı, akademik başarıda düşüşe, düşük benlik saygısına sahip olmalarına ve daha fazla dıştan denetimli ve bağımlı olmalarına sebep olmaktadır. Ebeveyn kaybı nedeniyle erken yaşta alınan sorumluluk çocuğun ileriki yaşamında ve evlilik yaşamında kırılmalara neden olabilmektedir (Şentürk, 2006). Boşanma ise çocuğu, anne veya babanın ölümünden daha çok etkilemekte ve sarsmaktadır. Çünkü çocuğun boşanmaya uyum sağlaması, ölüme uyum sağlamasından daha uzun bir süreç gerektirir (Özgüven, 2014). Boşanma sonrası çocuklarda kaygı, depresyon ve stres gibi ruhsal travmalar görülebilmektedir (Demirbilek, 2013). Aynı zamanda aile ve sosyal ilişkileri olumsuz etkilenmektedir (Dingiltepe, 2009). Nitekim, Vural’ın (2015) ebeveyn kaybı yaşamış çocuk ve ergenler ile ebeveynleri boşanmış çocuk ve ergenlerin travmatik yaşantılarını karşılaştırdığı araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Anne veya babasını kaybetmiş çocuk ve ergenlerin travma sonrası stres düzeyleri orta düzeyde iken anne ve babası boşanan çocuk ve ergenlerin travma sonrası stres düzeyi ağır düzeyde çıkmıştır. Anne ve babası boşanmış çocuk ve ergenler ile anne veya babasını kaybetmiş çocuk ve ergenlerin yalnızlık düzeyleri benzer çıkmıştır. İki grubun da yalnızlık düzeyleri orta düzeyde çıkmıştır. Hem annesi babası boşanmış olan hem de annesi veya babası vefat etmiş çocuk ve ergenlerde yalnızlık ile travma sonrası stres düzeyi ilişkili bulunmuştur. Her iki grupta da yalnızlık düzeyi arttıkça travma sonrası stres düzeyi artmaktadır.

Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının ‘genel iletişim becerileri, aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri’ ailenin gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Buna göre; ailesinin gelir düzeyi orta ve yüksek olan çocukların genel iletişim becerileri, aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri, ailesinin gelir düzeyi düşük olan çocuklara göre daha yüksektir. Araştırma sonucunda iletişim becerileri açısından dezavantajlı grubun düşük geliri ailedeki çocuklar olduğu görülmektedir. Gelir düzeyinin düşük olması ailenin, temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çekmesine neden olabilir. Bu da aile içi iletişim ve uyumu olumsuz etkileyebilir. Böyle bir süreçte çocuk, ailedeki bu durumdan olumsuz etkilenebilir ve iletişim becerilerinin gelişimi konusunda sorunlar yaşayabilir.

Okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının ‘genel iletişim becerileri, aktif iletişimde bulunma, iletişimde diğerlerini dikkate alma, iletişimde kurallara uyma ve karşısındakine olumlu tepki gösterme becerileri’ ailedeki çocuk sayısına, doğum sırasına ve anaokulunda bulunma süresine göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Çocukların anaokulunda bulunma süresine göre iletişim becerilerinin farklılaşmaması, anaokulundaki okul öncesi eğitim programının etkin bir şekilde uygulanmıyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bardakçı’nın (2007) okul öncesinde drama etkinliklerinin çocukların iletişim becerilerinin gelişmesi üzerindeki etkisini incelediği araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Okul Öncesi Eğitim Programı’nda yer alan yaratıcı drama etkinlikleri başta olmak üzere tüm etkinlik çeşitlerinin çocukların iletişim becerilerinin gelişmesinde etkili olduğu saptanmıştır. Bunun yanında anaokulunda bulunulan zaman diliminde farklı modeller kullanılarak verilecek bir okul öncesi eğitimin çocukların iletişim becerilerini anlamlı ve olumlu şekilde etkileyeceği düşünülebilir. Nitekim, Görgülü’nün (2009) drama destekli kubaşık öğrenme etkinliklerinin okul öncesi 5- 6 yaş çocuklarının iletişim

becerilerine etkisini incelediği araştırmasında, drama destekli kubaşık öğrenme etkinliklerinin uygulandığı çocukların iletişim becerilerinin, MEB Okul Öncesi Eğitim Programı etkinliklerinin uygulandığı çocukların iletişim becerilerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak, anaokulunda bulunulan süre içinde çocuklara uygulanacak İletişim Becerileri Eğitimi Programı da çocukların iletişim becerilerini geliştirmede etkili olacaktır. Nitekim, Ergin'in (2003) İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın okul öncesi dönem çocuklarının iletişim beceri düzeylerine etkisini incelediği araştırmasında anaokulunda İletişim Becerileri Eğitim Programı uygulanan çocukların (deney grubu) iletişim beceri düzeylerinin, bu programın uygulanmadığı çocukların (kontrol grubu) iletişim becerileri düzeylerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Önder, Balaban-Dağal ve Şallı'nın (2015b) 60-68 aylık çocuklara iletişim becerilerinin kazandırılmasında İletişim Becerileri Programı'nın etkisini inceledikleri çalışmada deney grubuna "İletişim Becerileri Programı" uygulanmıştır. Kontrol grubu ise MEB'in standart eğitim programına devam etmiş, iletişim becerileri konusunda da herhangi bir yönlendirme de bulunulmamıştır. Her iki gruba programdan önce İletişim Becerileri Ölçeği uygulanarak grupların çalışılacak olan konuda farklı olmadığı saptanmış olup, sonest olarak yine İletişim Becerileri Ölçeği uygulanmıştır. Uygulamalar deney grubu lehine sonuç vermiş, izleme testleri de yapılarak İletişim becerisi Programı'nın sürekliliği de test edilmiş ve sonucun olumlu olduğu bulgusu elde edilmiştir.

İletişim becerileri, erken çocukluk döneminde çocukların diğer tüm gelişim alanlarında etkili olduğu gibi aile içi iletişimde de etkilidir. Bunun yanında iletişim becerileri eğitimle de geliştirilebilir bir özellik taşımaktadır. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumlarında aile eğitim etkinlikleri kapsamında aile ve çocuk iletişim becerileri eğitimleri düzenlenmelidir. Nitekim, Temiz (2014), Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi'nin çocukların duyguları tanıma ve ifade etme becerilerine etkisini incelemek amacıyla yaptığı çalışmada uyguladığı "Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitimi" nden sonra annelerin konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim, ve empati becerilerinin anlamlı düzeyde yükseldiğini tespit etmiştir. Böyle bir aile-çocuk iletişim becerileri eğitimi, aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra çocukların oyun becerileri gibi diğer becerilerinin de gelişmesini sağlayabilir. Sezer, Yılmaz ve Koçyiğit'in (2015) 5-6 yaş grubu çocukların oyun becerileri ile aile-çocuk iletişimleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada çocukların oyun becerileri ile anne-baba-çocuk iletişiminin ilişkili olduğu, anne-baba-çocuk arasında gerçekleşen konuşma, dinleme, mesaj, sözsüz iletişim ve empati kurma biçimlerinde ortaya çıkan iletişimin, çocukların oyun becerilerini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKLAR

- Aydın, A. (2016). Development of the Parent Form of the Preschool Children's Communication Skills Scale and Comparison of the Communication Skills of Children with Normal Development and with Autism Spectrum Disorder. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 16(6), 2005–2028.
- Bardakçı, M. (2007). *Okul Öncesinde Yaratıcı Drama Etkinliklerinin İletişim Becerilerinin Gelişmesi Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Demirbilek, M. (2013). *Tek Ebeveynli Olan ve Olmayan Ergenlerin Atılganlık Düzeyleri İle Benlik Saygılarının İncelenmesi*. Yüksek lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dingiltepe, T. (2009). *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeyleri İle Yaşam Kalite Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Ergin, H. (2003). *İletişim Becerileri Eğitim Programının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerisi Üzerine Etkisi*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ergin, H. (2004). Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeklerinin Geçerlik, Güvenirlik Ve Norm Çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 181-199.
- Görgülü, F. (2009). *Drama Destekli Kubaşık Öğrenme Etkinliklerinin Okul Öncesi 5-6 Yaş Çocuklarının İletişim Becerisi Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kocaman, V. (2006). *Çocuklarda İletişim Becerilerin Arttırma Yöntemleri*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı-2013*. Ankara. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> (Erişim tarihi: 7.12.2017)
- Sezer, T., Yılmaz, E.,ve Koçyiğit, S. (2015). 5-6 Yaş Grubu Çocukların Oyun Becerileri İle Aile-Çocuk İletişimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 185-204.
- Tezel, D. (2015). *Erken Çocuklukta Günlük İletişim Becerilerinin Pragmatik Profillerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Temiz, G. (2014). *Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitiminin Çocukların Duyguları Tanıma ve İfade Etme Becerilerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Önder, A., Balaban-Dağal, A., Şallı, D. (2015a). 5-6 Yaş Çocukları İçin İletişim Becerileri Ölçeği Geçerlik-Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-13.
- Önder, A., Balaban-Dağal, A., Şallı, D. (2015b). 60-68 Aylık Çocuklara İletişim Becerilerinin Kazandırılmasında İletişim Becerileri Programının Etkisinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 355-362.
- Önder, A., Balaban-Dağal, A., Şallı, D. (2016). Investigation of 60-72 Months Children Communication Skills by Age, Gender, Parent's Education Level and Parenting Styles Variables. *International Journal on New Trends in Education and Their Implications (ijonte)*, 7(4), 84-93.
- Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve Aile Terapisi*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Webber, J., Scheuermann, B. (2008). *Educating Students With Autism: A Quick Start Manual*. Austin, TX: PRO-ED. ISBN 978-1-4164-0255-8
- Vural, G. (2015). *Ebeveyn Kaybı Yaşamış Çocuk Ve Ergenler İle Ebeveynleri Boşanmış Çocuk Ve Ergenlerin Travmatik Yaşantılarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar Ekici, F., Günhan, G., Anılan, Ş. (2017). Okul Öncesi Öğretmenlerinin İletişim Becerileri. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 11, 1-27.
- Yavuzer, H. (2008). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.